

LIKKUTEI TORAH • PARSHAS CHUKAS • MAAMAR 9

ביאור ענין עלי באר כו'

Explicación del asunto de
“¡Brotá, oh pozo!”, etc.

DEDICADO EN HONOR DE

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

El padre del Rebe, Reb Leví Itzjak

LikuteiTorah.com

LA PARASHÁ JASÍDICA

likuteitorah.com/es/likutei-torah/chukas/9/

1 ביאור ענין עלי באר כו

Explicación del asunto de “¡Sube, oh pozo!”, etc.

2 הנה מבואר בע"ח [בעץ חיים] תחלת שער מ"ן [מ"ן נוקבין] ומ"ד [ומ"ן דוכרין] שהמ"ן [שהמ"ן נוקבין] דנוק' [דנוקבא]

הוא נמשך ברחם שלה מן המוח שלה.

Ahora bien, se explica en Etz Chaim, al comienzo de Sha'ar Mayin Nukvin y Mayin Duchrin (aguas femeninas y masculinas), que las mayin nukvin (aguas femeninas) de Nukvá (lo femenino) descienden a su vientre desde su cerebro,

כמו שהמ"ד [שהמ"ן דוכרין] נמשך מן המוחין שלו. ומבואר שם שהמ"ן [שהמ"ן נוקבין] דנוק' [דנוקבא] הוא

מהמ"ל [מהז' מלכים] דתוהו מה שנטבע בקליפות

tal como las mayin duchrin (aguas masculinas) descienden de su intelecto (mojin). Y allí se explica que las mayin nukvin de Nukvá provienen de los siete reyes de Tohu: lo que se hundió en las kelipot

ולא נתברר עדיין וע"י תפלתנו וע"י המצות מבררין ומוציאין משם הניצוצים ומעלים אותן בבחי' מ"ן

[מ"ן נוקבין] (ע"ש דרוש י"א סי' ז').

y todavía no ha sido depurado. Mediante nuestra plegaria y las mitzvot depuramos las chispas y las extraemos de allí, y las elevamos al nivel de mayin nukvin (véase allí, Derush 11, sección 7).

ונמצא שהמ"ן [שהמ"ן נוקבין] שרשו מחכמה דעולם התהו שהזמ"ל [שהז' מלכים] הם מבחי' המוחין שהם

החכמה כמשי"ש [כמה שכתוב שם] בע"ח [בעץ חיים] דרוש א'.

Se desprende que la raíz de las mayin nukvin está en Jojmá (sabiduría) del Mundo de Tohu, pues los siete reyes pertenecen al nivel de los mojin, que es Jojmá, como está escrito allí en Etz Chaim, Derush 1.

(ומ"ש שנמשך מן המוח שלה דהיינו מוחין דנוק' [דנוקבא] דז"א דאצילות דתיקון נתבאר במ"א שהוא

עד"מ כמו בגשמיות מה שהאשה מזרעת אע"פ [אף על פי] שנמשך ממוח שלה עכ"ז [עם כל זה] עיקרו בא

מהמאכלים

(Y en cuanto a lo escrito, que descienden de su cerebro —es decir, de los mojin de Nukvá de Zeir Anpín de Atzilut de Tikkun—, se explicó en otro lugar que esto es a modo de analogía, como sucede en el plano físico: lo que la mujer emite como semilla, aunque desciende de su cerebro, proviene principalmente de los alimentos

שהיא אוכלת שמתברר המאכל עד שעולה החיות ממנו למוח שלה והמוח שלה מתחזק עי"ז אז דוקא נגמר ונמשך המשכת המי"ן [המי"ן נוקבין] ממוח שלה ברחם שלה להיות מזה הולדה ועמ"ש קצת מזה בביאור נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין.

que ella consume. El alimento se depura hasta que la fuerza vital (jayut) que contiene asciende a su cerebro, y este se fortalece gracias a ello. Solo entonces se completa y se lleva a cabo el descenso de las mayin nukvin desde su cerebro a su vientre, para que de ello se produzca un nacimiento. Véase también lo que se explica brevemente sobre «La lámpara de Janucá a la izquierda y la mezuza a la derecha».

ועד"ז יובן למעלה בענין המי"ן [המי"ן נוקבין] שהוא בירורים דחכמה דהתו שמתבררים מק"נ [מקליפת נוגה] ועולים עד שנכללים במוחין דנוק' [דנוקבא] דאצילות ועי"ז נמשך ממוח שלה המי"ן [המי"ן נוקבין] כו' ונמצא עכ"פ [על כל פנים] המי"ן [המי"ן נוקבין] שרשו מחכמה דתהו.

De manera análoga, se comprenderá lo que sucede arriba respecto de las mayin nukvin, que son depuraciones de Jojmá de Tohu. Estas se depuran de kelipat nogah y ascienden hasta quedar incluidas en los mojin de Nukvá del Mundo de Atzilut (Emanación); y gracias a ello, las mayin nukvin descienden de su cerebro, etc. Se desprende, en todo caso, que la raíz de las mayin nukvin está en Jojmá de Tohu.

ועי"ש בעי"ח [בעץ חיים] מציאותן מוחין של הנקבות כולם. משמע שהוא חכמה דמלי' דתהו) והנה בחכמה דתהו יש הארת הכתר דתהו

Y véase allí en Etz Chaim: «su existencia son los mojin de todas las femeninas». Esto da a entender que se trata de Jojmá de Maljut (soberanía) de Tohu. Ahora bien, en Jojmá de Tohu hay una iluminación de Kéter (la Corona) de Tohu,

שהרי החכמה מאין תמצא שהיא בחי' כתר שבכל מקום בחי' הכתר הוא המחבר המאציל א"ס ב"ה עם הנאצלים אשר ראשיתן היא החכמה

pues “Jojmá se encuentra de ayin (nada)”, que es el nivel de Kéter; porque, en todas partes, el nivel de Kéter es lo que une al Emanador, el Infinito (Ein Sof), bendito sea, con los emanados [niveles], cuyo comienzo es Jojmá.

וגם כאן בבחי' בירור דרפ"ח ניצוצין דתהו שכנוגה לעלות בבחי' מ"ן [מ"ן נוקבין] מאחר שחכמה דתהו היא המ"ן [המ"ן נוקבין] א"כ גם בחי' הכתר דתהו מאיר בבחי' חכמה זו.

Y también aquí, en la depuración de las 288 chispas de Tohu que están en nogá, para ascender como mayin nukvin: puesto que Jojmá de Tohu es el mayin nukvin, entonces el nivel de Kéter de Tohu también ilumina en esta Jojmá.

שהרי בחי' כתר דתהו הוא בחי' ממוצע שעל ידו נמשך האור בחכמה דתהו כמו שכתר דתיקון הוא ממוצע במקומו.

Pues el nivel de Kéter de Tohu es un intermediario a través del cual la luz se extiende hacia Jojmá de Tohu, del mismo modo que Kéter de Tikún es un intermediario en su propio lugar.

רק שבתיקון נעשו בבחי' פרצופים. וכתהו היו בבחי' נקודות זת"י [זה תחת זה] כו'. (ועי' בע"ח [בעץ חיים] שמ"א פ"ג [פרק ג']).

Solo que en Tikún se convirtieron en partzufim (configuraciones), mientras que en Tohu eran puntos, uno debajo del otro, etc. (Y véase Etz Chaim, Sha'ar 41, capítulo 3.)

והארה זו היא גבוהה גם מחו"ב [מחכמה ובינה] דתיקון כי בתהו היו האורות מרובים כו'. וזהו ענין באר מים חיים.

Y esta irradiación es más elevada incluso que Jojmá y Biná de Tikún, pues en Tohu las luces eran abundantes, etc. Y este es el significado de “un pozo de aguas vivas”,

שהוא בחי' העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] דנוק' [דנוקבא] וע"ז נאמר לעתיד והיה ביום ההוא יצאו מים חיים מירושלים חצים אל הים הקדמוני שהוא בינה דתיקון.

que es el nivel de la elevación del mayin nukvin de Nukvá. Y respecto de esto se dice acerca del Futuro: “Y sucederá en aquel día que saldrán aguas vivas de Jerusalén, la mitad de ellas hacia el mar anterior”, que es Biná de Tikún.

והקשה ע"ז בזהר שלח (דקע"א) מאן חמא הפירא דבירא (ונ"ב מהרח"ו [מהרבי חיים ויטאל] באר חפרוה) יהיב מ"ן למבועא דנביעא בינה דאצי' שבתוכה הארת הכתר והחכמה כו'.

Y el Zohar, [Parshat] Shelaj (folio 171), plantea al respecto esta dificultad: “¿Quién ha visto que la excavación de un pozo” (y una glosa de Rabí Jaim Vital [dice]: “el pozo [que] ellos excavaron”) “dé agua a la fuente que mana”—[es decir,] a Biná de Atzilut, dentro de la cual está la irradiación de Kéter y Jojmá, etc.

ותוכן התירוץ הוא מפני שע"י הבאר עולים מ"ן [מ"ן נוקבין] שהם מכח"ב [מכתר חכמה בינה] דתהו שהם גבוהים יותר בשרשן מכח"ב [מכתר חכמה בינה] דתיקון. וכמ"ש במ"א על מאמר הזוהר הנ"ל:

Y el contenido de la respuesta es que, por medio del pozo, asciende el mayin nukvin, que proviene de Kéter, Jojmá y Biná de Tohu, cuyas raíces son más elevadas que las de Kéter, Jojmá y Biná de Tikún; como se explica en otro lugar acerca de la afirmación del Zohar mencionada arriba.

3 ולהבין ביאור הדברים הנה איתא בספר הבהיר שיש ע"ס [עשר ספירות] מלמעלה למטה ומלמטה למעלה. מלמעלה למטה ידענו. מלמטה למעלה לא ידענו.

Ahora bien, para comprender la explicación de estas cosas: en Sefer HaBahir se afirma que hay diez Sefirot de arriba hacia abajo y de abajo hacia arriba. De arriba hacia abajo, lo sabemos; de abajo hacia arriba, no lo sabemos.

הובא בפרדס שער מלמטה למעלה. ובע"ח [ובעץ חיים] סוף שער מ"ן [מ"ן נוקבין] ומ"ד [ומ"ן דוכרין] שהם בחי' ע"ס [עשר ספירות] דאור ישר וע"ס [ועשר ספירות] דאור חוזר ושבע"ס [ושבעשר ספירות] דאור חוזר המלי' היא הכתר.

Esto se cita en Pardes, en la sección "De abajo hacia arriba". Y en Etz Chaim, al final de Sha'ar Mayin Nukvin y Mayin Duchrin, [se explica] que estos son los niveles de las diez Sefirot de luz directa y las diez Sefirot de luz reflejada, y que, en las diez Sefirot de luz reflejada, Maljut (soberanía) es Kéter (la Corona).

(עמ"ש"ל [ע"ן מה שכתוב לעיל] מזה בביאור ע"פ והנה מנורת זהב וביאור ע"פ כי על כל כבוד חופה בסופו).

(Véase más arriba lo escrito sobre esto en la explicación de "Y he aquí, un candelabro de oro", y en la explicación de "Pues sobre toda la gloria habrá un dosel", hacia el final.)

וזהו ענין מעין גנים ובאר מים חיים כי הנה ענין מעין גנים היינו בינה דאצילות

Y este es el significado de "una fuente de jardines" y "un pozo de aguas vivas". Pues el significado de "una fuente de jardines" es Biná (entendimiento) del Mundo de Atzilut (Emanación),

שנק' ג"כ ים הקדמוני שיורדת לבי"ע ע"י התלכשותה תחלה במל' דאצ"י שנעשית עתיק לבריא. ומזה נמשך מה שהנשמות נהנין מזיו בג"ע [בגן עדן] כי אימא מקננא בכורסיא.

que también se llama “el mar oriental”, y que desciende a Beriá, Yetzirá y Asiá después de revestirse primero en Maljut de Atzilut, que se convierte en Atik para Beriá. De esto se deriva [el hecho de] que las almas se deleitan con el resplandor en Gan Eden, pues “Ima anida en el Trono”.

וזהו ענין מעין המשקה ג"ע [גן עדן] העליון ועד"ז הולך המעין ונמשך עוד שמל' דבריא נעשית עתיק ומקור הנובע ליצי' [ליצירה] ומל' דיצי' [דיצירה] עתיק ומקור שממנו נובע המעין לעשי' [לעשיה] לג"ע [לגן עדן] התחתון.

Y este es el asunto de la fuente que riega el Gan Eden superior. Del mismo modo, la fuente continúa y se extiende más lejos: Maljut de Beriá se convierte en Atik y en la fuente que brota para Yetzirá, y Maljut de Yetzirá, en Atik y en la fuente de la cual brota la fuente hacia Asiá, al Gan Eden inferior.

ועצם מעין זה הוא בינה דאצילות וכדפי' בזהר ס"פ האזינו (דרצ"ח ע"א) דמעין גנים הוא בחי' ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן.

Y la esencia de esta fuente es Biná de Atzilut, como se explica en el Zohar, al final de Parshas Haazinu (folio 298a): “una fuente de jardines” es el nivel de “Y un río sale de Eden para regar el jardín”.

ושם פי' הגן הוא שמים את הגן לאכללא את הארץ והיינו כי שמים וארץ נק' ג"ע [גן עדן] העליון ותחתון כנודע מענין מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ.

Y allí explica que “el jardín” es el cielo; “es hagan” (el jardín), para incluir la tierra. Es decir, el cielo y la tierra se llaman Gan Eden superior e inferior, como se sabe por “¿A quién tengo en los cielos? Y contigo, nada deseo en la tierra”.

ועי' ג"כ בזהר ס"פ בלק (דרי"ב סע"ב [סוף עמוד ב]) דחוי"ב [דחכמה ובינה] נק' מעייני הישועה. והנה השבח הזה דמעין גנים על כנס"י [כנסת ישראל] נאמר שהיא מל' דאצילות ואף שהמעין הוא בחי' בינה.

Y vean también el Zohar, al final de Parshat Balak (final del folio 212b), donde Jojmá (sabiduría) y Biná (entendimiento) son llamadas “los manantiales de la salvación”. Ahora bien, esta alabanza, “fuente de jardines”, se dice de Knesset Israel (la Congregación de Israel), que es Maljut (soberanía) de Atzilut, aunque la fuente es el nivel de Biná.

אך כדי שיומשך להגנים הוא דוקא ע"י המלי דאצילות שהוא דוקא הממוצע הממשיך אור א"ס ב"ה מאצ"י לבריאה שהמלי דאצ"י נעשה כתר לבריאה שהכתר הוא הממוצע כו'

Pero para que llegue a los jardines, es específicamente por medio de Maljut de Atzilut, que es precisamente el intermediario que hace descender la Luz Infinita (Or Ein Sof), bendito sea, desde Atzilut al Mundo de Beríá (Creación); pues Maljut de Atzilut se convierte en Kéter (la Corona) de Beríá, y Kéter es el intermediario, etc.

וא"כ היא היא עיקר בחי מעין גנים ועמ"ש מזה בפ' ואתחנן ע"פ למען תירא כו'.

Y, por lo tanto, ella misma es el nivel principal de "fuente de jardines". Y vean lo que se escribe sobre esto en Parshat Vaetjanán, acerca del versículo "Para que temas", etc.

4 וזהו ענין ע"ס [עשר ספירות] מלמעלה למטה שמעין זה נמשך מכח"ב [מכתר חכמה בינה] דתיקון כי הנהר יוצא

מעדן שהוא חכמה שמאין תמצא

Y este es el asunto de las diez Sefirot de arriba hacia abajo: esta fuente emana de Kéter, Jojmá y Biná de Tikún; pues el río sale de Edén, que es Jojmá, la cual "se encuentra a partir de ayin",

וגם התגלות עתיק הוא בבינה ונמשך מלמעלה למטה לבחי מלי דאצ"י והיא נעשית עתיק לבריאה ומשקה ג"ע [גן עדן] העליון ותחתון כו'

y también la revelación de Atik está en Biná; y de allí descende, de arriba hacia abajo, al nivel de Maljut de Atzilut, y ella se convierte en Atik para Beríá y riega el Gan Eden superior y el inferior, etc.

(וזהו שכתוב) כי כלה משקה כו' כגן ה' כו' ע' [עיינ] בזהר ח"א [חלק א'] ק"ט א' ועיינ ברכות פמ"א [פרק

מ"א / פרשה מ"א] פ"י בע"א [באופן אחר]:

(Y esto es [lo que significa] lo escrito: "pues todo estaba regado", etc., "como el jardín de D'os", etc.; véase Zohar, Parte I, 109a. Véase también [Bereishis] Rabbah, sección 41, [que] lo explica de otro modo.)

5 ב והנה אח"כ משבח אותה בשבח אחר שהיא ג"כ באר מים חיים והיינו כי מה ששיבחה תחלה שהיא

מעין גנים היינו מלמעלה למטה והוא בבחי אור ישר שהמעין נמשך מלמעלה למטה.

2. Ahora bien, después [el versículo] la alaba con otra alabanza: que también es "un pozo de aguas vivas". Es decir, aquello por lo que la alabó primero, que es "una fuente de jardines", corresponde al movimiento de arriba hacia abajo, al nivel de la luz directa, pues la fuente fluye de arriba hacia abajo.

ואח"כ משבח אותה במה שיש בה בחי' מלמטה למעלה שהוא ע"ס [עשר ספירות] דאור חוזר שבבחי' זו המלי' היא העיקר שהיא בחי' הכתר דע"ס [דעשר ספירות] דאור חוזר כנ"ל

Y después la alaba por tener en su interior el nivel de “abajo hacia arriba”, que corresponde a las Diez Sefirot de la luz reflejada. En este nivel, Maljut (soberanía) es lo principal, pues ella es el nivel de Kéter (la Corona) de las Diez Sefirot de la luz reflejada, como se mencionó anteriormente.

והוא ענין באר מים חיים שהבאר היא דנבעין מיא מתתא לעילא כמ"ש בזהר (ויחי דרל"ה א' ור"פ נח ד"ס ע"א).

Y este es el significado de “un pozo de aguas vivas”: el pozo es el lugar donde “las aguas brotan de abajo hacia arriba”, como está escrito en el Zóhar (Vayejí, folio 235a, y al comienzo de Parshat Noaj, folio 60a).

ועוד שהמעין הוא הנמשך ומשקה מאליו כענין ונהר יוצא מעדן להשקות כו'. והוא ענין ההמשכה שמלמעלה למטה משא"כ הבאר שאינו נעשה אלא ע"י חפירה וכרייה.

Además, la fuente es aquello que fluye y riega por sí mismo, como en “Y un río sale de Edén para regar”, etc.; este es el flujo de arriba hacia abajo. En cambio, el pozo solo llega a existir mediante la excavación y la perforación.

ואע"פ [ואף על פי] שנביעת המים דבאר נק' ג"כ בידי שמים שהרי הם מים הנובעים אבל מ"מ אינן באים

Y aunque el brotar del agua de un pozo también se denomina “por obra del Cielo”, puesto que es agua que brota, no obstante, no llega

אלא ע"י חפירה וכרייה וע' בזהר פ' בלק [דר"א סע"ב [סוף עמוד ב]] מה בין האי להאי כו'. והיינו שהבאר הוא בחי' העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] דנוק' [דנוקבא] שזהו ענין אתעדל"ת [אתערותא דלתתא].

sino mediante la excavación y la perforación. Véase también el Zóhar, Parshat Balak (final del folio 201b): “¿Cuál es la diferencia entre este y aquel?”, etc. Esto significa que el pozo corresponde al nivel de la elevación de las mayin nukvin (aguas femeninas) de Nukvá (lo femenino), que es el despertar desde abajo (isarusa dilesata).

והענין כמ"ש בע"ח [בעץ חיים] שער מ"ן [מ"ן נוקבין] ומ"ד [ומיין דוכרין] דרוש א' שעם היות בחי' המלי' בעצמה דהיינו בנין קומתה כבר נשלם בה הבירור והיא בבחי' התיקון.

La explicación es como está escrito en Etz Chaim, Sha'ar Mayin Nukvin y Mayin Duchrin, Derush 1: aunque en la propia Maljut —es decir, en la construcción de su estatura— la depuración ya se ha completado y ella se encuentra en el nivel de Tikkun,

אך המ"ן [המ"ן נוקבין] דנוקבא לא הוברר עדיין והוא שנשאר להתברר ע"י עבודתנו וכחטא אדה"ר [אדם הראשון] נפלו גם מ"ן [מ"ן נוקבין] דאימא כו'.

sin embargo, las mayin nukvin de Nukvá todavía no han sido depuradas; esto es lo que queda por depurar mediante nuestro servicio Divino. Y por el pecado de Adam, el primer hombre, también cayeron las mayin nukvin de Ima, etc.

6 והנה בחי' שהמלי' נק' מעין גנים זהו מצד בחי' המלי' בעצמה שנשלם בה הבירור ובה נמשך מכח"ב [מכתר חכמה בינה] דתיקון דאצי' ונעשית עתיק לבריאה להשקות הגנים כו'.

Ahora bien, que Maljut (soberanía) sea llamada «fuente de jardines» se debe al aspecto de la propia Maljut, en quien se ha completado la purificación; hacia ella se extiende el flujo de Kéter (la Corona), Jojmá (sabiduría) y Biná (entendimiento) del Tikkún del Mundo de Atzilut (Emanación), y ella se convierte en Atik para el Mundo de Beriá (Creación), a fin de regar los jardines, etc.

אך מה שנקראת באר מים חיים זהו מצד העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] דנוק' [דנוקבא] שנעשה ע"י עבודתנו כמו הבאר שצריך חפירה וקרייה כו'.

Pero que sea llamada «pozo de aguas vivas» se debe al aspecto de la elevación de las aguas femeninas (mayin nukvin) de Nukvá (lo femenino / Maljut), que se produce mediante nuestro servicio divino, como el pozo, que requiere excavar y ahondar, etc.

7 וממ"ן [וממ"ן נוקבין] וממ"ד [וממ"ן דוכרין] הנמשך ע"י המ"ן [המ"ן נוקבין] נוצר הולד שהם הנשמות. וע"ש בע"ח [בע"ז חיים] דרוש א' שזהו ענין אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף כו' וזהו ענין עד דמטי רגלין ברגלין כו'.

Y de los mayin nukvin, y de los mayin duchrin que son atraídos por medio de los mayin nukvin, se forma la descendencia, es decir, las almas. Véase allí, en Etz Chaim, Derush 1, que este es el sentido de “El hijo de David no vendrá hasta que se hayan agotado todas las almas que están en el guf (cuerpo)”, etc.; y este es el sentido de “hasta que los pies alcancen los pies”, etc.

כי בכללות המיין [המיין נוקבין] הוא בחי ציור אדם חב"ד [חכמה בינה ודעת] חג"ת [חסד גבורה תפארת] נה"י [נצח הוד יסוד] ובימי התנאים ואמוראים היו בירור חב"ד [חכמה בינה ודעת] חג"ת [חסד גבורה תפארת] ועכשיו הוא בירור נה"י [נצח הוד יסוד] עקבות משיחא (ע' [עין] באגדה"ק [באגרת הקודש] ס' ט') וזהו שכשיושלם הבירור כתיב ועמדו רגליו כו'.

Pues las mayin nukvin, en su expresión general y colectiva, corresponden al nivel de la forma de un hombre: Jojmá, Biná y Daat; Jésed, Guevurá y Tiféret; Nétzaj, Hod y Yesod. En los días de los Tanaím y los Amoraím se refinaron Jojmá, Biná y Daat, así como Jésed, Guevurá y Tiféret; ahora se refinan Nétzaj, Hod y Yesod, los "talones" de Mashíaj (ikvot Meshijá) (véase Iggeres HaKodesh, epístola 9). Por eso, cuando se complete el refinamiento, está escrito: "Y Sus pies se posarán", etc.

והנה מבואר בספרי הרפואה שעיקר בנין הולד נעשה מזרע הנקבה שהאם מזרעת וזרע הזכר הוא כענין המחבץ דהיינו מ"ש כגבינה תקפיאני.

Ahora bien, en los libros de medicina se explica que la formación principal del feto proviene de la semilla de la mujer, que la madre emite, mientras que la semilla del varón actúa como un agente coagulante. A esto alude lo escrito: "y me cuajaste como queso".

כמו שהגבינה התהוותה מהחלב רק שזהו ע"י שנותנים בו איזה דבר כמו קיבה שהוא המעמיד את החלב להיות נקפא שיעשה ממנו גבינה. כך זרע הזכר הוא המברר זרע הנקבה להיות נקפא ונעשה ממנו הולד כו'.

Así como el queso se forma de la leche, pero esto ocurre solo cuando se le agrega algo, como el cuajo, que hace cuajar la leche para que de ella se forme queso, del mismo modo la semilla del varón refina la semilla de la mujer para que coagule y de ella se forme el feto, etc.

8 וכך יובן הנמשל למעלה בענין הנשמות שנוצרו ממיין [ממיין נוקבין] ומיין [ומיין דוכריין] שעיקר התהוותם הוא מהמיין [מהמיין נוקבין] דנוק' [דנוקבא] וכמ"ש בע"ח [בעץ חיים] שם שהמיין [שהמיין נוקבין] הוא הנשמות הקדושות ממש שנטבעו תוך הקליפות ואנו מעלין אותן בבחי' מיין [מיין נוקבין] כו'

Así también se comprenderá el paralelo en lo Alto respecto de las almas, que son formadas a partir de mayin nukvin y mayin duchrin: su origen se debe principalmente a los mayin nukvin de Nukvá, como está escrito allí en Etz Chaim: los mayin nukvin son las propias almas santas, que se hundieron dentro de las kelipot, y nosotros las elevamos al nivel de mayin nukvin, etc.;

אלא שמ"מ היינו דוקא אחר שמתבררים ע"י המ"ד [המ"ן דוכרין] שהוא המברר את המ"ן [המ"ן נוקבין]
 בירור שני כי הוא מבחי" מ"ה [שם מ"ה] בחכמה אתברירו שממשיך בהם בחי" הביטול כו' כי שבה"כ
 [שבירת הכלים] ה"י [היה] מפני שהיו בחי" יש.

aunque, no obstante, esto ocurre específicamente después de que son refinadas por los mayin duchrin, que refinan los mayin nukvin mediante un segundo refinamiento. Pues estos corresponden al nivel de Mah: "en Jojmá fueron refinados", lo cual atrae hacia ellos el nivel de autoanulación (bitul), etc.; porque la ruptura de las vasijas se debió a que estaban en el nivel de yesh (existencia separada).

אבל מ"מ עיקר הנשמה הוא מבחי" המ"ן [המ"ן נוקבין] והיינו לפי שהוא מבחי" חכמה וכתר דתהו
 שלמעלה מחכמה וכתר דתיקון שהוא בחי" המ"ד [המ"ן דוכרין].

Pero, no obstante, la parte principal del alma proviene del nivel de los mayin nukvin, porque estos corresponden al nivel de Jojmá y Kéter de Tohu, que está por encima de Jojmá y Kéter de Tikún, que corresponde al nivel de los mayin duchrin.

9 והיינו ששרשם משם ס"ג [שם ס"ג] שהוא מהות ועצמיות האורות שבא"ק [שבאדם קדמון] ולא הארה בעלמא
 כמו שם מ"ה [שם מ"ה] שממצחו כמ"ש באגה"ק [באגרת הקודש] קרוב לסופו וכ"ה בהרמ"ז [בהרב משה זכות] ר"פ
 וישב גבי וחכמת המסכן כו'.

Es decir, su raíz proviene del Nombre Sag, que es la esencia misma de las luces de Adam Kadmon, y no una mera irradiación, como el Nombre Mah, que procede de su frente, como está escrito en Igueret HaKodesh, cerca del final; y así también aparece en el Ramaz, al comienzo de la parashá de Vayeshev, sobre "Y la sabiduría del pobre", etc.

וזהו ג"כ מ"ש ברע"מ [ברע"א מהימנא] פ' תשא אבנא למשקל בה דא יי פי יי היינו בחי" חכמה דאצי" שהוא
 בחי" מ"ד [מ"ן דוכרין] המברר המ"ן [המ"ן נוקבין] כמו שהאבן שוקל הסחורה שבכף השנית ומגביה אותה.

Y esto también es lo que está escrito en el Raaya Mehemna, en la parashá de [Ki] Tisá: "Una piedra para pesar con ella: esta es la yud". El significado es que la yud es el nivel de Jojmá de Atzilut, que es el nivel de las mayin duchrin que refinan las mayin nukvin; tal como la piedra pesa la mercancía en el otro platillo [de la balanza] y la eleva.

ומי"מ אחר שנתברר המי"ן [המי"ן נוקבין] ע"י המי"ד [המי"ן דוכרין] אזי הוא נעלה יותר. וכמשל הסחורה שנשקלת בהאבן שהיא יקרה הרבה יותר מהאבן כו'.

Sin embargo, después de que las mayin nukvin han sido refinadas por medio de las mayin duchrin, ellas alcanzan un nivel superior; como en la analogía de la mercancía pesada con la piedra, que es mucho más valiosa que la piedra, etc.

(וע"ש בע"ח [בעץ חיים] דשני יודין שבאלף זהו ענין מי"ד [מי"ן דוכרין] ומי"ן [ומי"ן נוקבין] ולפמ"ש [ולפי מה שכתוב] במ"א דבתפילין ציור האלף הוא יי וי די י"ל [יש לומר] ג"כ שזהו ענין אבנא למשקל בה דא יי ומה ששוקלין

(Y véase allí en Etz Jaim que las dos yud de la alef representan las mayin duchrin y las mayin nukvin. Y de acuerdo con lo que está escrito en otro lugar, que en los tefilín la forma de la alef es yud, vav, dalet, también puede decirse que este es el significado de "Una piedra para pesar con ella: esta es la yud"; y lo que se pesa,

היינו המי"ן [המי"ן נוקבין] הוא וי"ד שהם ג"כ עולים יי וזהו ענין ב' מחצית דשקל הקדש כמ"ש במ"א) וזהו ג"כ ענין עד דוד הגדיל ואחע"ב [ואשת חיל עטרת בעלה] לפי שהמי"ן [שהמי"ן נוקבין] שרשו מס"ג [משם ס"ג] הגבוה ממ"ה [משם מ"ה].

es decir, las mayin nukvin, es la vav y la dalet, que también suman yud (diez); y este es el significado de las dos mitades del siclo sagrado, como está escrito en otro lugar.) Y este es también el significado de "hasta que David superó", y después de esto, porque la raíz de las mayin nukvin proviene de Sag, que es más elevado que Mah.

ועוד יובן ענין זה ע"ד מ"ש בספר הבהיר הובא בפרדס שער ט"ו פ"ד שכינה למטה כשם ששכינה למעלה מלה"ד [משל למה הדבר דומה] למלך שהיו לו שבעה בנים כו'

Y este asunto se comprenderá aún más a partir de lo escrito en el Sefer HaBahir, citado en el Pardes, Sha'ar 15, capítulo 4: "La Shejiná (la Presencia Divina) está abajo, así como la Shejiná está arriba. ¿A qué puede compararse esto? A un rey que tenía siete hijos", etc.

ואמר התחתון אני למטה לא אתרחק ממך אמר להם הריני מסבב ורואה אתכם היינו מלא כל הארץ כבודו עכ"ל [עד כאן לשונו].

"Y el más bajo dijo: 'Estoy abajo; no me mantengas lejos de ti'. Él les dijo: 'Aquí estoy, rodeándolos y viéndolos'; es decir: "Toda la tierra está llena de Su gloria". Fin de la cita.

ופי' הריני מסבב אתכם היינו שהוא ית' סוכ"ע והוא בחי' עיגול הגדול שלפני הקו שמקיף לכל העולמות.

Y el significado de “los rodeo” es que Él, bendito sea, es la luz que circunda todos los mundos (so-vev kol almin), que es el nivel del gran círculo anterior al kav (línea de luz), que rodea todos los mundos.

10 והנה מצד הקו שייך בחי' מעלה ומטה שראשית הקו הוא בחכמה ושם עיקר הגילוי וכולם בחכמה עשית וכל מה שנמשך למטה יותר מתצמצם יותר ומתמעט גילוי האור והמלי'

Ahora bien, desde la perspectiva del kav (línea de luz), se aplican los conceptos de arriba y abajo: el comienzo del kav está en Jojmá (sabiduría), donde se encuentra la revelación principal —“Con Jojmá los hiciste a todos”—, y cuanto más abajo desciende, más se contrae y menos se revela la luz. Y Maljut (soberanía),

שהיא בחי' האחרונה שבע"ס [שבעשר ספירות] זהו ואמר התחתון אני למטה לא אתרחק ממך שהרי מצד אור הקו היא רחוקה יותר כו'.

que es el último nivel entre las Diez Sefirot, es “Y el inferior dijo: ‘Estoy abajo; que no me aleje de ti’”, pues desde la perspectiva de la luz del kav, ella está más lejos, etc.

11 והי' [והיה] התשובה הריני מסבב אתכם וא"כ מצד בחי' זו דסכ"ע [דסובב כל עלמין] העיגול הגדול המקיף להקו וכל העולמות א"כ אדרבה הרי המלי' שם בתחתית הקו וסיומו הוא קרוב לבחי' העיגול הגדול יותר משאר הט"ס [הטי ספירות] שהם באמצע הקו עד"מ.

Y la respuesta fue: “Yo los rodeo”. Si es así, desde la perspectiva de este nivel de sovev kol almin (la luz que circunda todos los mundos), el gran círculo que circunda el kav (línea de luz) y todos los mundos, entonces, por el contrario, Maljut (soberanía), que está allí en la parte inferior del kav y constituye su término, está más cerca del gran círculo que las otras nueve Sefirot, que se encuentran en medio del kav, a modo de analogía.

12 ואפילו בחי' ח"ע [חכמה עילאה] שהוא ראשית הגילוי. הרי מתחלה נמשך הקו בבחי' כתר וא"כ הכתר מפסיק בין העיגול הגדול לבחינת חכמה עד"מ משא"כ בבחי' מלי' הרי היא קרובה לתחתית העיגול בלי שום הפסק ביניהם.

E incluso el nivel de la Jojmá superior (Jojmá Ilaá), que es el comienzo de la revelación: el kav primero se extendió como el nivel de Kéter (la Corona), de modo que Kéter se interpone entre el gran círculo y el nivel de Jojmá, a modo de analogía; en cambio, el nivel de Maljut (soberanía) está cerca de la parte inferior del círculo, sin que haya interrupción alguna entre ellos.

13 וכמ"ש מזה בד"ה איהו וחיוהי ואין זאת אלא משום דרגלי א"ק [אדם קדמון] מסתיימים בתחתית עשיה ותחת רגליו מאיר אור א"ס ב"ה הסוכ"ע בלי הפסק ביניהם רק כו'

Y como está escrito acerca de esto en el discurso que comienza "Él y Sus fuerzas vitales": "Y esto no se debe sino a que los pies de Adam Kadmon terminan en la parte inferior de Asiá, y debajo de sus pies resplandece la Luz Infinita (Or Ein Sof), bendito sea, que circunda todos los mundos (so-vev kol almin), sin que haya nada que los separe, salvo...", etc.;

וגם הקו מאיר ממטה למעלה בבחי' אור חוזר כו' ועי"ז יש כח ועוז בסיום הכלי דמלי' כו' יעו"ש [יעו"יין שם].

"y también el kav (línea de luz) resplandece de abajo hacia arriba como luz reflejada", etc.; y mediante esto hay poder y fuerza en el extremo de la vasija de Maljut (soberanía), etc. Véase allí.

14 ועד"ז בענ' ין בירור ניצוצים דתהו שהם בחי' המי"ן [המי"ן נוקבין] שהם נתרחקו ונפלו למטה יותר בנוגה דבי"ע וכשמתבררים מהקליפות ונכללים בקדושה מאיר בהם הארת הסוכ"ע בקירוב יותר

Lo mismo ocurre con la refinación de las chispas de Tohu, que son el nivel de las mayin nukvin (aguas femeninas): fueron alejadas y cayeron más abajo, a la nogah de Beriá, Yetzirá y Asiá; y cuando son refinadas de las kelipot e incluidas en la santidad, la irradiación de sovev kol almin (la luz que circunda todos los mundos) brilla en ellas con mayor proximidad.

וזהו ענין יתרון מעלת הבעלי תשובה על הצדיקים כי בחי' לרחוק שנעשה קרוב הרי הוא נעשה קרוב יותר מצד אור הסוכ"ע שמאיר בו יותר בבחי' קירוב וגילוי כו'

Y esta es la superioridad de los baalei teshuvá (quienes retornan) sobre los tzadikim: pues el nivel de "quien está lejos" y se ha vuelto cercano se vuelve aún más cercano desde la perspectiva de la luz de sovev kol almin, que brilla en él más, como proximidad y revelación, etc.

ועד"ז יובן כי בירורי ניצוצים דעשיה יש בהם יתרון יותר מה"ט [מהאי טעמא] מבירורי דיצירה ובריאה וזהו ענין עד דמטו רגלין ברגלין הנז' [הנזכר] לעיל.

Del mismo modo se comprenderá que la refinación de las chispas del Mundo de Asiá (Acción) tiene, por esta razón, una ventaja mayor que la refinación de las de Yetzirá y Beríá; y este es el sentido de “hasta que los pies lleguen a los pies”, mencionado arriba.

15 וכן"ל שתחת רגליו מאיר כו'. וזהו מ"ש בספר הבהיר דע"ס [דעשר ספירות] מלמעלה למטה ידענו לפי שהמשכתם מבחי" הקו

Y como se mencionó antes, “debajo de sus pies brilla”, etc. Y esto es lo que está escrito en Sefer HaBahir: las Diez Sefirot de arriba hacia abajo “las conocemos”, porque se derivan del nivel del kav (línea de luz);

אבל ע"ס [עשר ספירות] מלמטה למעלה לא ידענו לפי שנמשך בהם הארת הסוכ"ע דלית מחשבה תפיסא ביה כלל בחי המקיף הגדול שאין בו מעלה ומטה כלל

pero las Diez Sefirot de abajo hacia arriba “no las conocemos”, porque se infunde en ellas el resplandor de sovev kol almin (la luz que circunda todos los mundos), de quien “ningún pensamiento puede aprehenderlo en absoluto”: el nivel de la gran luz circundante, en la que no hay arriba ni abajo en absoluto,

והוא למעלה מהדעת וההשגה, ועד"ז י"ל [יש לומר] מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] (ספ"ב [סוף פרק ב'] דר"ה [דראש השנה]) ע"פ שמש ידע מבואו הא ירח לא ידע מבואו.

y está más allá del conocimiento y la comprensión. En este sentido puede explicarse la enseñanza de nuestros Sabios, de bendita memoria (al final del capítulo 2 de Rosh HaShaná), acerca del versículo: “El sol conoce su ocaso”: “pero la luna no conoce su ocaso”.

ועי' זח"א [זוהר חלק א'] ויחי (רל"ו סע"ב [סוף עמוד ב]) והיינו כי בחי' שמש הוא אור ישר מלמעלה למטה ידענו

Y véase el Zohar, parte I, Vayeji (final del folio 236b). Esto significa que el nivel del sol es la luz directa, de arriba hacia abajo, que “conocemos”;

אבל בחי' ירח שירדה להיות ראש לשועלים לברר הניצוצים שנפלו מעולם התהו ועי"ז נעשה בחי' העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] והוא בבחי' שלמעלה מהדעת וההשגה כנ"ל

pero el nivel de la luna, que descendió para ser “cabeza de los zorros”, a fin de depurar las chispas que cayeron del Mundo de Tohu, por cuyo medio se produce el nivel de la elevación de mayin nukvin (aguas femeninas), corresponde a un nivel que está más allá del conocimiento y la comprensión, como se mencionó antes;

וזהו לא ידע מכואו וע' במק"מ [במקדש מלך] ר"פ צו כפי' לא ידעתי נפשי שהוא בא ממקום גבוה מרדל"א [מרישא דלא אתידע] כו' ועי"ן ברכות בשה"ש [בשיר השירים] בפסוק לא ידעתי נפשי וע' בע"ה [בעץ חיים] שער א"א ספ"ב [סוף פרק ב']:

y esto es “no conoce su ocaso”. Véase el Mikdash Melej, al comienzo de Parshat Tzav, sobre el significado de “No conocí mi alma”: que proviene de un lugar elevado, de Reisha d'Lo Isyada (la Cabeza Incognoscible), etc. Y véase [Midrash] Rabá sobre Shir HaShirim, acerca del versículo “No conocí mi alma”. Y véase Etz Jaim, Sha'ar Arij Anpín, final del capítulo 2.

16 ג והנה ענין באר מים חיים בעבודת ה' הוא ענין המצות מעשיות ברעותא דלכא (וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר])

כפי' תולדות ע"פ ויחפרו עבדי יצחק) כי

3. Ahora bien, el sentido de “un pozo de aguas vivas” en el servicio a D'os es el de las mitzvot prácticas [realizadas] con el deseo del corazón (re'uta deliba) (como se explicó en la parashá de Toldot, sobre el versículo “Y los siervos de Yitzjak cavaron”). Pues

הנה גוף מעשה המצוה הרי נעשה מדבר שנלקח מק"נ [מקליפת נוגה] כמו צמר דציצית וקלף דתפילין ועולה ונכלל בקדושה כמו באר מים חיים שנובע מתחת לקרקע כו'

el acto mismo de la mitzvá se realiza con algo tomado de kelipat noga, como la lana de los tzitzit y el pergamino de los tefilín; este se eleva y queda incluido en la santidad, como “un pozo de aguas vivas”, que brota desde debajo de la tierra, etc.

והגם שהמצות נק' תר"ך עמודי אור כמו שהעמודים נמשכים מן הגג לארץ כך הם המשכות מלמעלה למטה מכתר וחכמה דתיקון

Y aunque las mitzvot son llamadas “los 620 pilares de luz” (así como los pilares se extienden desde el techo hasta el suelo, también son flujos que descienden de arriba hacia abajo, desde Kéter (la Corona) y Jojmá (sabiduría) de Tikún),

אך הוא עד"מ כמו שהעמודים עומדים ע"ג [על גבי] קרקע דייקא שבה דייקא מתקיים העמוד שהקרקע הוא בחי מעמיד ומחזיק של העמוד כך עיקר המשכת מ"ד [מיינ דוכרין] הנמשך

sin embargo, esto es análogo a los pilares, que se sostienen precisamente sobre el suelo, pues es precisamente sobre él que se mantiene el pilar; el suelo es lo que lo sostiene y lo mantiene en pie. Del mismo modo, el flujo principal de mayin duchrin (aguas masculinas), que desciende

מכתר וחכמה דתיקון ע"י קיום המצוה כענין וצונו לי [לשון] צותא והמשכה כ"ז [כל זה] הוא ע"י העלאת מ"ן [מיינ נוקבין] אשר קדשנו במצותיו שהם נצוצים דכתר וחכמה דתהו שלמעלה מעולם התיקון כנ"ל.

desde Kéter y Jojmá de Tikún mediante el cumplimiento de la mitzvá (como en “y nos ordenó”, vet-zivanu, una expresión de unión, tzavta, y de flujo descendente), todo esto ocurre mediante la elevación de mayin nukvin (aguas femeninas): “que nos santificó con Sus mandamientos”, que son chispas de Kéter y Jojmá de Tohu, superiores al Mundo de Tikún, como se mencionó anteriormente.

17 וזהו שהמצות הם דרך כלל בג' דברים מחשבה דבור ומעשה יש מצות שתלויים במחשבה. ויש מצות

תלויים בדבור כמו תלמוד תורה ק"ש [קריאת שמע] ותפלה ובהמ"ז [וברכת המזון].

Y por eso las mitzvot se dividen, en términos generales, en tres aspectos: pensamiento, habla y acción. Hay mitzvot que dependen del pensamiento, y hay mitzvot que dependen del habla, como el estudio de la Torá, el Shemá, la plegaria y la bendición después de las comidas.

ורוב המצות הם במעשה שהם נגד ג' עולמות בי"ע שבהם שייך הבירורים היינו בירור ק"נ [קליפת נוגה] דבי"ע שזהו ענין באר מים חיים ונמשך

La mayoría de las mitzvot se realizan mediante la acción. Estas corresponden a los tres mundos de Beríá, Yetzirá y Asiá, en los que tiene lugar la depuración; es decir, la depuración de la kelipá noga de Beríá, Yetzirá y Asiá, que es el concepto de “un pozo de aguas vivas”. Y de esto se extrae

מזה תוספת אור בג"ע [בגן עדן] בבחי מעין גנים ע"ד שיצאו מים חיים מירושלים אל הים הקדמוני ונמשך גילוי האור לנשמת האדם בג"ע [בגן עדן] א"פ [אור פנימי] וא"מ [ואור מקיף] כו'.

una adición de luz en el Gan Eden, en el nivel de “un manantial de jardines”, según el modelo de “aguas vivas saldrán de Jerusalén hacia el mar oriental”; y la revelación de la luz llega al alma del hombre en el Gan Eden, [como] luz interior (Or Pnimi) y luz circundante (Or Makif), etc.

18 וענין מעין גנים למטה באדם י"ל [יש לומר] שזהו עסק התורה ג"ן סדרים דאורייתא כי הנה מעין גנים הוא

מ"ד [מ"ד דוכריין] המברר המ"ן [המ"ן נוקבין] וכמ"ש הרמ"ז [הרב משה זכות] פ' ואתחנן דרס"ו

Y puede decirse que el concepto de “una fuente de jardines” abajo, en el hombre, es el estudio de la Torá: los cincuenta y tres (gan) órdenes de la Torá. Pues “una fuente de jardines” es mayin duch-rin (aguas masculinas), que refinan mayin nukvin (aguas femeninas), como escribió el Ramaz, Parshas Va'eschanan, folio 266.

והנה ברור מעשה המצות הוא ע"י עסק התורה כמ"ש במ"א שזהו ענין גדול תלמוד שמביא לידי מעשה

מ"ה [שם מ"ה] מברר ב"ן [שם ב"ן] כו'

Ahora bien, el refinamiento de la acción de las mitzvot se realiza mediante el estudio de la Torá, como está escrito en otro lugar. Este es el sentido de “Grande es el estudio, pues conduce a la acción”: Mah refina Ban, etc.

וגם בעסק התורה יש בחי' נהר ובחי' מים חיים שבחי' הגירסא נק' נהר ואינו מים חיים

También en el estudio de la Torá hay el nivel de “un río” y el nivel de “aguas vivas”: el nivel de la recitación (girsá) se llama “un río”, y no es “aguas vivas”;

אבל מבחי' העיון והוא הולדת דעת חדש ממשיך בחי' מים חיים כו' וכמו שנת' [שנתבאר] במ"א:

pero el nivel del estudio profundo (iyun), que da origen a un conocimiento nuevo (Daat), atrae el nivel de “aguas vivas”, etc., como se explicó en otro lugar.

19 וזהו עלי באר ענו לה. פי' ענו לה הוא אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] שנמשך מתחלה לעורר העלאת מ"ן

[מ"ן נוקבין] להיות עלי באר.

Y esto es: “¡Asciende, oh pozo; cántenle (enu lah)!”. El significado de “cántenle” es el despertar desde arriba (isarusa dileila), que primero se extiende para despertar la elevación de mayin nukvin (aguas femeninas), de modo que haya “¡Asciende, oh pozo!”.

וזהו באר מים חיים ונוזלים מן לבנון שנוזל ונמשך ממזלות העליונים ד"ג מדה"ר [מדות הרחמים] שמשם

נמשך התעוררות רחמים להיות אתעדל"ת [אתערותא דלתתא]

Y esto es: “un pozo de aguas vivas y corrientes (nozlim) del Líbano”: que fluye y se extiende desde los mazalot superiores de los Trece Atributos de Misericordia; de allí se extiende un despertar de misericordia, para que haya un despertar desde abajo (isarusa dilesata),

כמאמר ברחמיך הרבים רחם עלינו ותן בלכנו בינה כו' (וע' באוצ"ח [באוצרות חיים] ד"ק ע"ב מש"ש [מה שכתוב שם] בשם האריז"ל [האר"י זכרנו לברכה] בפ"י ענו לה. ואח"כ בהרמ"ז [בהרב משה זכות] ר"פ תצא גבי כי תרכב על סוסיך).

como en las palabras: “Con Tu gran misericordia, ten misericordia de nosotros y pon entendimiento en nuestro corazón”, etc. (Véase Otzros Chaim, folio 100b, lo que allí se escribe en nombre del Arizal acerca del significado de “cántenle”; y luego en el Ramaz, al comienzo de Parshas Teitzei, sobre “Cuando cabalgas sobre Tus caballos”).

באר חפרוה שרים היינו כמ"ש ויבן ה' אלקים את הצלע דא"א [דאבא ואימא] תקינו לה כו' כמ"ש בזח"א [בזהר חלק א]

“Un pozo que cavaron los príncipes” alude a lo que está escrito: “Y Havaiá Elokim construyó la costilla”: Aba e Ima (Jojmá y Biná) la formaron, etc., como está escrito en el Zohar, Parte I

(מ"ט א'). והיינו מבחי' חג"ת [חסד גבורה תפארת] דא"א [דאבא ואימא] וזהו נדיבי עם כו' וזהו ענין מקדש אד' כוננו ידיך.

(49a). Es decir, del nivel de Jésed (bondad), Guevurá (contención) y Tiféret (belleza) de Aba e Ima; y esto es “los nobles del pueblo”, etc. Y este es el significado de “El Santuario, Ado-nai, que Tus manos establecieron”.

ועמ"ש מזה בביאור ע"פ נשא את ראש בני גרשון ועיין מזה בע"ח [בעץ חיים] שער ל"ד שער הירח פ"ג [פרק ג'] ועמ"ש מזה ע"פ עיני כל אליך ישברו כו' פותח את ידך כו'.

Y véase lo que se escribe sobre esto en la explicación de “Haz un censo de los hijos de Gershon”; y véase también Etz Chaim, Sha'ar 34, Sha'ar HaYare'ach (la Puerta de la Luna), capítulo 3; y véase lo que se escribe sobre esto en “Los ojos de todos esperan en Ti”, etc., “Abres Tu mano”, etc.

20 וזהו ענין האבות שנקראו נדיבי עם והבחיר שבאבות הוא יעקב שנאמר בו כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל וזהו חפרוה שרים.

Y este es el asunto de los Patriarcas, llamados “los nobles del pueblo”. El más destacado de los Patriarcas es Yaakov, de quien se dice: “Pues has luchado (sarisa) con Elokim y con los hombres, y has prevalecido”; y esto es “los príncipes (sarim) la cavaron”.

כי באברהם נאמר והנה שלשה אנשים נצבים עליו וביעקב נאמר וישר אל מלאך ויוכל בכה ויתחנן לו שהמלאך היה בטל ונכנע לו.

Pues acerca de Avraham se dice: “Y he aquí que tres hombres estaban de pie junto a él”, mientras que acerca de Yaakov se dice: “Luchó con un ángel y prevaleció; lloró y le suplicó”; pues el ángel quedó anulado y sometido ante él.

21 והענין כי האבות היו מבחי' חג"ת [חסד גבורה תפארת] ובמדות הוא בחי' ההתחלקות כל מדה בפ"ע [בפני עצמו] וע"כ היו אצל אברהם ג' מלאכים שאין מלאך א' עושה ב' שליחות כו' ג"כ בבחי' ההתחלקות.

La explicación es que los Patriarcas pertenecían al nivel de Jésed (bondad), Guevurá (contención) y Tiféret (belleza), y en los atributos emocionales (midot) existe el nivel de la división: cada atributo por separado. Por eso había tres ángeles con Avraham, pues “un ángel no cumple dos misiones”, etc.; [lo cual] también corresponde al nivel de la división.

אבל התורה דמחכמה נפקת היא כללות כולם כמו המוח שכולל כל הרמ"ח אברים כו' ועיין בסש"ב [בספר של בינונים] פנ"א נ"ב

Pero la Torá, que “procede de Jojmá (sabiduría)”, es la expresión general y colectiva de todos ellos, como el cerebro, que incluye los 248 miembros, etc. Y véase Sefer Shel Beinonim, capítulos 51 [y] 52.

וזהו שאמרו ע"פ כפטיש יפוצץ סלע מקרא א' יוצא לכמה טעמים כו' ויעקב עם היותו בבחי' מדות

Y esto es lo que dijeron [los Sabios] acerca del versículo “Como un martillo que hace añicos la roca”: un solo versículo da lugar a muchos significados, etc. Y Yaakov, aunque pertenece al nivel de los atributos emocionales,

אך שרשו מח"ע [מחכמה עילאה] יסוד אבא הנמשך ומתפשט בתוך המדות וכמ"ש בלק"ת [בלקוטי תורה] (להאריז"ל) ע"פ ויקם עדות ביעקב כו'

sin embargo, su raíz procede de Jojmá Ilaá (la Jojmá superior), del Yesod de Aba, que se extiende y se difunde dentro de los atributos emocionales, como está escrito en el Likkutei Torah del Arizal acerca del versículo “Y estableció un testimonio en Yaakov”, etc.

(וכמבואר בפ' בלק בביאור ע"פ מי מנה עפר יעקב ובפ' וישלח ע"פ ויאבק איש עמו) ולכן נאמר בו כי שרית עם אלקים ועם אנשים כו'.

(como se explica en Parshat Balak, en la explicación sobre “¿Quién contó el polvo de Yaakov?”, y en Parshat Vayishlah, sobre “Y un hombre luchó con él”). Por eso se dice de él: “Pues has luchado con Elokim y con hombres”, etc.

והנה מבחי' שם אלקים נמשך הצמצום וההסתר ואנשים מט"ט [מטטרון] וסנד"ל [וסנדלפון] שהם ג"כ להיות לבוש והעלם ונק' נעל דשכינתא כמ"ש במ"א ויעקב הוא המשתרר על בחי' זו שלא יהיה העלם וההסתר וזהו ענין החפירה והכרייה כו'.

Ahora bien, del nivel del Nombre Elokim provienen el tzimtzum (contracción) y el ocultamiento; y los “hombres” son Metatrón y Sandalfón, que también sirven como vestidura y ocultamiento, y son llamados “el zapato de la Shejiná”, como está escrito en otro lugar. Yaakov es quien prevalece sobre este nivel, para que no haya ocultamiento ni encubrimiento; y esto es el sentido de cavar y excavar, etc.

במחוקק זה משה יסוד אבא שהוא עושה החקיקה בפנימיות בחינת ביטול כו' כי משה מלגאו יעקב מלבר שיש ב' חקיקות לכלי מבפנים ומבחוץ כו'.

“Con el legislador (bimjokek)”: este es Moshe, el Yesod de Aba, que realiza el grabado (jakiká) en la dimensión interior (pnimiut), el nivel de la autoanulación (bitul), etc.; pues “Moshe está dentro y Yaakov fuera”, ya que una vasija tiene dos grabados, uno por dentro y otro por fuera, etc.

ועמ"ש סד"ה צו את בני [בני ישראל] כו' את הכבש אחד תעשה בבקר כו'. במשענותם הם בחי' תמכי אורייתא

Y véase lo escrito al final del maamar que comienza “Ordena a los hijos de Israel”, etc.: “Ofrecerás un cordero por la mañana”, etc. “Con sus bastones (bemishanosam)”: estos son el nivel de los sostenedores de la Torá (tamjei oraita)

(וע' בפע"ח [בפרי עץ חיים] שער השבת פכ"א גבי קדושא רבא. אותיות באר. כו' עד שמיה רבא. והיינו שע"י העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] דבחינת באר מים חיים הנ"ל נמשך בחי' גילוי שמיה רבא

(y véase Pri Etz Chaim, Sha'ar HaShabbos, capítulo 21, acerca del Kiddushá Rabá (el Kidush del día de Shabat): “las letras de be'er (pozo)”, etc., hasta “Su gran Nombre”. Es decir, mediante la elevación de las mayin nukvin del nivel del “pozo de aguas vivas” mencionado arriba, se atrae el nivel de la revelación de Su gran Nombre,

דהיינו שמו הגדול ועמ"ש מענין גילוי זה ע"פ אני כו' אשר הוצאתי אתכם מאמ"צ [מארץ מצרים] דפ' ציצית. עוד מבואר בפע"ח [בפרי עץ חיים] שם שממשיכים מבארעליון דבינה בבאר תחתון דמלכות ועיין זח"ב [זהר חלק ב' בשלח] (ס"ג ב').

es decir, Su gran Nombre. Y véase lo escrito acerca de esta revelación sobre "Yo", etc., "que los saqué de la tierra de Egipto", en la sección de tzitzit. También se explica allí en Pri Etz Chaim que [la luz] se atrae del pozo superior, de Biná (entendimiento), al pozo inferior, de Maljut (soberanía). Y véase Zohar, Parte II, Beshalach) (63b).

ועיין מענין ב' בארות אלו בכה"ז [בביאורי הזהר] ע"פ ויצא יעקב מבאר שבע. ומה שנכפל בתורה ע"כ שם העיר באר שבע. האחד גבי אברהם (בפ' וירא כ"א ל"א).

Y véase acerca de estos dos pozos en Biurei HaZohar, sobre "Y Yaakov salió de Be'er Sheva". Y [en cuanto a] lo que se repite en la Torá, "Por eso se llamó Be'er Sheva la ciudad": la primera vez es a propósito de Avraham (en Parshas Vayera, 21:31),

השני גבי יצחק בפ' (תולדות כ"ו ל"ג) שרומז לשני בארות הנ"ל דבינה ומלכות. ועפ"ז [ועל פי זה] יש לפרש פי' אז ישיר ישראל כו' עלי באר.

la segunda vez, a propósito de Yitzjak, en Parshas (Toldos, 26:33); pues alude a los dos pozos mencionados arriba, de Biná y de Maljut. Y, conforme a esto, puede explicarse el sentido de "Entonces cantó Israel", etc., "¡Sube, oh pozo!":

שהשירה היא להמשיך הכח מלמעלה מבחינת ומדרגת הבאר העליון להיות עלי באר ר"ל [רוצה לומר] שגם ההעלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] שמלמטה מבחי' מלי' יהיה כעין בחי' ומדרגת הבאר העליון דבינה.

el canto tiene por objeto atraer el poder desde arriba, del nivel y grado del pozo superior, para que se cumpla "¡Sube, oh pozo!"; es decir, que también la elevación de las mayin nukvin desde abajo, desde el nivel de Maljut, sea como el nivel y grado del pozo superior, de Biná.

שאם אין זאת הרי יש הפרש ביניהם כמ"ש בד"ה שיר השירים ההפרש בין כלתה נפשי לחצרות ה'

Pues, de no ser así, habría una diferencia entre ellos, como está escrito en el discurso que comienza "El Cantar de los Cantares": la diferencia entre "mi alma anhela los atrios de Havaíá",

דהיינו בחינת בכל נפשך ובין בחינת כלה שארי ולבבי לשון כליון שהוא בחי' מס"נ [מסירות נפש] באחד כו' ע"ש.

es decir, el nivel de "con toda tu alma", y el nivel de "mi carne y mi corazón desfallecen" (kalah), una expresión de consumirse (kilayón), que es el nivel del autosacrificio (mesirut néfesh) en "Uno", etc. Véase allí.

אך בחי' עליית המלי' ע"ד לא זו מחבבה עד שקראה אמי וע"ד כעיר שחבורה לה יחדו בד"ה פקודי המשכן משכן העדות היינו כשהיא ג"כ בבחי' העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] הנ"ל וזהו ענין בכל מאדך.

Pero el nivel del ascenso de Maljut, a la manera de "No dejó de apreciarla hasta que la llamó 'Madre mía'", y a la manera de "como una ciudad unida", en el discurso que comienza "Estos son los cómputos del Mishkán, el Mishkán del Testimonio", se alcanza cuando ella también está en el nivel de la elevación de las mayin nukvin mencionada arriba; y esto es el concepto de "con toda tu fuerza" (me'odeja).

22 וזהו ענין עליות דשבת שבחי' ו"ה עולים במדרגת י"ה. ולכן כדי להיות עלי באר בבחי' זו צ"ל ע"י המשכת כח מלמעלה וזהו באר חפרוה שרים כמ"ש מזה בד"ה ראה ריח בני גבי אשר ברכו הוי'.

Y este es el sentido de las elevaciones de Shabat, cuando el nivel de vav-hei asciende al rango de yud-hei. Por eso, para que tenga lugar "Asciende, oh pozo" en este nivel, debe ser mediante una atracción de fuerza desde arriba; esto es "un pozo que cavaron los príncipes", como está escrito acerca de esto en el discurso que comienza "Mira, el aroma de mi hijo", respecto de "que Havaiá ha bendecido".

23 ואזי ע"י העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] בבחינת עלי באר ממשיך מבחי' אור א"ס ב"ה בעצמו הסוכ"ע שלמעלה מהמשכת הקו כו' יעו"ש [יעויין שם]. וזהו ענין גילוי שמיה רבא.

Y entonces, mediante la elevación de mayin nukvin (aguas femeninas) en el nivel de "¡Brota, oh pozo!", se atrae desde el nivel de la Luz Infinita (Or Ein Sof), bendito sea Él, mismo, la luz que circunda todos los mundos (sovev kol almin), que está por encima de la emanación del kav (línea de luz), etc. Véase allí. Y este es el sentido de la revelación de shemei rabba (Su gran Nombre).

וזהו ענין באר מים חיים שנובע תמיד שהוא ע"ד תרין ריעין דלא מתפרשין והוא בחי' תורתו אומנתו ועכ"ז [ועם כל זה] מפסיקין לק"ש [לקריאת שמע] להיות בבחי' באר הנ"ל בעסק תורתו כו.

Y este es el sentido de “un pozo de aguas vivas”, que mana constantemente, a la manera de “dos compañeros que nunca se separan”; y este es el nivel de “su ocupación es su Torá”. Sin embargo, interrumpen para recitar el Shemá, a fin de que, en su estudio de la Torá, estén en el nivel del pozo mencionado arriba, etc.

24 ועד"ז י"ל [יש לומר] ההפרש בין מעין גנים לבחינת באר מים חיים כי מעין גנים שיוצא מאליו תמיד זהו כענין ונהר יוצא מעדן יוצא תמיד והוא יחוד תדירי דחכמה ובינה להחיות העולמות.

Y en esta misma línea puede explicarse la diferencia entre “una fuente de jardines” y el nivel de “un pozo de aguas vivas”. “Una fuente de jardines”, que brota constantemente por sí sola, es como “Y un río sale de Edén”: sale constantemente; y esto es la unión constante de Jojmá (sabiduría) y Biná (entendimiento), para dar vida a los mundos.

אבל להיות המשכת אור חדש ממש מאור א"ס זהו ע"י חפירת וכריית באר מים חיים כו' ועיין מזה בביאור דזכור ושמור.

Pero para que haya una atracción de luz verdaderamente nueva de la Luz Infinita (Or Ein Sof), se requiere cavar y excavar “un pozo de aguas vivas”, etc. Véase también sobre esto la explicación sobre “Recuerda” y “Observa”.

גם י"ל [יש לומר] עפמ"ש [על פי מה שכתוב] בד"ה ראה ריח בני ההפרש בין בחי' בארה של מרים שהוא מעין הנובע מאליו שזה העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] להא"פ [להאור פנימי] ובין באר חפרוה שרים

También puede explicarse de acuerdo con lo escrito en el discurso que comienza “Mira, el aroma de mi hijo”, acerca de la diferencia entre el nivel del pozo de Miriam, que es una fuente que brota por sí sola —lo cual representa la elevación de mayin nukvin (aguas femeninas) hacia la luz interior (Or Pnimi)— y “un pozo que cavaron príncipes”,

שהוא להיות העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] לבחי' המקיף עליון כו' עד"ז י"ל [יש לומר] ההפרש בין בחי' מעין גנים ובין באר מים חיים.

que consiste en elevar mayin nukvin al nivel de la luz circundante suprema, etc. De esta misma manera puede explicarse la diferencia entre el nivel de “una fuente de jardines” y “un pozo de aguas vivas”.

25 ועי' נאמר באר חפרוה שרים חב"ד [חכמה בינה ודעת] כשר לפני המלך כו'. וענין במשענותם. כי הנה בחי' העלאת מ"ן [מ"ן נוקבין] הנ"ל נקרא בשם הילוך וכמ"ש ונתתי לך מהלכים בין העומדים.

Y sobre esto está dicho: "Un pozo que cavaron los príncipes": Jojmá, Biná y Daat, como un ministro ante el rey, etc. Y el sentido de "con sus bastones" es que el nivel de la elevación de mayin nukvin (aguas femeninas) mencionado antes se llama "caminar", como está escrito: "Y te daré caminantes entre los que están de pie".

שהמלאכים שעבודתם לעורר ולהמשיך יחוד התדירי בחי' ובטובו מחדש כו' נקרא עומדים אבל הנשמות שע"י חפרוה כרוה ממשיכים אור חדש נק' מהלכים

Pues los ángeles, cuyo servicio consiste en despertar y atraer la unión constante, el nivel de "y con Su bondad renueva", etc., son llamados "los que están de pie"; pero las almas, que mediante "la cavaron, la excavaron" atraen una luz nueva, son llamadas "los que caminan".

ולכן במלאכים נאמר ורגליהם רגל ישרה ופי' התוספות פ"ב [פרק ב'] דחגיגה די"ג ע"א מהירושלמי פ"ט דברכות שהוא מהלך ת"ק שנה כמו מן הארץ לרקיע ועוד יותר עליו הרגל י"ה היינו כמנין ישרה שהוא תקט"ו

Por eso, respecto de los ángeles, está dicho: "Y sus pies eran un pie recto" (regel yeshará). Tosafot explicó (capítulo 2 de Jaguigá, folio 13a), basándose en el Talmud de Jerusalem (capítulo 9 de Berajot), que se trata de un trayecto de quinientos años, como la distancia de la tierra al firmamento; y el pie se extiende aún quince más: yud-hei, que es el valor numérico de yeshará, 515;

דהיינו שעבודתם להמשיך בחי' י"ה בבחי' העולמות שהן מהלך ת"ק שנה והיינו כמ"ש כי ב"ה הוי' צור עולמים ביו"ד נברא העוה"ב [העולם הבא] בה' נברא העוה"ז.

es decir, su servicio consiste en atraer el nivel de yud-hei a los mundos, que abarcan un trayecto de quinientos años. Y esto es como está escrito: "Pues con Yah, Havaiá formó los mundos": con la yud fue creado el Mundo Venidero, y con la hei fue creado este mundo.

ע"כ עבודתם להמשיך בחי' זו להיות ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית וכיון שמקור ההמשכה מבחי' ב' אותיות י"ה נק' עומדים.

Por lo tanto, su servicio consiste en atraer este nivel, para que "con Su bondad renueve cada día, constantemente, la obra de la creación"; y, dado que la fuente de esta atracción proviene del nivel de las dos letras yud-hei, son llamados "los que están de pie".

אבל בישראל נאמר עד יעבור עמך הוי' למעלה משם הוי' להמשיך מעצמות אור א"ס ממש אור חדש זהו ענין מהלכים. וכמ"ש והתהלכתי בתוכם. והמשכה זו זהו ע"י בכל מאדך בלי גבול.

Pero respecto de Israel está dicho: “Hasta que pase Tu pueblo, Havaia”: por encima del Nombre Havaia, para atraer una luz nueva de la esencia misma de la Luz Infinita (Or Ein Sof); este es el sentido de “los que caminan”. Y como está escrito: “Y caminaré entre ustedes”. Esta atracción se logra mediante “con toda tu fuerza”, sin límite.

26 והנה ההילוך הוא ע"י הרגלים וזהו ענין שלש רגלים תחוג לי שבהן ועל ידן נמשך הכח שיוכל להיות בכל מאדך וכמ"ש ע"פ להקריב לי במועדו וגם הנשמות נק' רגל כמ"ש ע"פ והארץ הדום רגלי.

Ahora bien, caminar se realiza por medio de los pies; y esto es lo que significa “Tres regalim celebrarás para Mí”: en ellos y por medio de ellos se atrae la fuerza que permite alcanzar el nivel de “con todas tus fuerzas”, como está escrito sobre el versículo “para ofrecermi en su tiempo señalado”. También las almas son llamadas “pie”, como está escrito sobre el versículo “Y la tierra es el escabel de Mis pies”.

27 וכמ"ש בנים אתם לה' וברא כרעא דאבוה כו'. אך עכ"ז [עם כל זה] צריך משענת שיוכל להיות מהלך ברגליו וכמ"ש באלישע קח משענתי בידך כו'

Como está escrito: “Ustedes son hijos de Havaia”, y “el hijo es la pierna de su padre”, etc. Sin embargo, aun así, se necesita un bastón para poder caminar con los pies, como está escrito acerca de Elishá: “Toma mi bastón en tu mano”, etc.

והיינו שע"י קיום המצות שנקרא במשענותם תמכין ע"י יומשך הכח בנפש להיות בבחינת מהלכים וכמ"ש אם בחקתי תלכו שע"י קיום החוקים יבוא לבחינת תלכו וכמ"ש מזה בד"ה ועתה יגדל נא

Esto significa que, mediante el cumplimiento de las mitzvot —que son llamadas “con sus bastones”, apoyos (tamjin)—, se atraerá al alma la fuerza para que esté en el nivel de “los que caminan”. Como está escrito: “Si caminan según Mis estatutos”: mediante el cumplimiento de los estatutos se llega al nivel de “ustedes caminarán”, como está escrito sobre esto en el discurso que comienza “Y ahora, que se engrandezca, te ruego”.

וזהו ענין מטה עוזך ישלח ה' מציון. פי' מטה לשון הטייה והמשכת בחי' עוז וכח.

Y este es el significado de “Havaia enviará desde Tzión el bastón de tu fuerza”. Es decir: mateh (bastón) es una expresión de inclinación (hataiyá) y de la atracción del nivel de fuerza y poder.

(וכמש"ש [וכמה שכתוב שם] בפ"י אדון עוזנו כו' וע' ברכות וישב פרשה פ"ה ע"פ חותמך ופתילך ומטך כו' וס"פ קרח.)

(Como está escrito allí acerca del significado de "Señor de nuestra fuerza", etc. Y vean [Bereishis] Rabbah, Vayeshev, sección 85, sobre el versículo "Tu sello, tu cordón y tu bastón", etc., y al final de Parshas Korach.)

ועמש"ל [ועיין מה שכתוב לעיל] ע"פ והנה פרח מטה אהרן כו' ועי' [ועיין] במא"א [במאורי אור] אות מ"ם סס"ד ועיין בגמרא פ"ו דפסחים דס"ח סע"א [סוף עמוד א] ע"פ ואיש משענתו בידו. ובזח"א [ובזהר חלק א] תולדות קל"ה א' ובפ"י הרמ"ז [הרב משה זכות] שם).

Y vean lo escrito más arriba sobre el versículo "Y he aquí que el bastón de Aharón había florecido", etc. Veán también Me'orei Or, letra mem, sección 64. Y vean el Talmud, capítulo 6 de Pesachim, final del folio 68a, sobre el versículo "cada hombre con su bastón en la mano"; y el Zohar, parte I, Toldot, 135a, y el comentario de Ramaz allí.)

והיינו שתחיית המתים נמשך ע"י המ שכה מבחינת סוכ"ע וזהו ענין במשענותם ולכן משם נמשך הכח ג"כ להיות באר מים חיים.

Esto significa que la resurrección de los muertos se atrae mediante una atracción desde el nivel de sovev kol almin (la luz que circunda todos los mundos), y este es el significado de "con sus bastones"; por eso, desde allí también se atrae la fuerza para que haya "un pozo de aguas vivas".

וכן והיה ביום ההוא יצאו מים חיים כו' ועמ"ש מענין מים חיים ע"פ ויקחו אליך פרה כו':

Y asimismo: "Y sucederá en aquel día que saldrán aguas vivas", etc. Y vean lo escrito acerca del tema de las aguas vivas sobre el versículo "Que tomen para ti una vaca [roja]", etc.

LikuteiTorah.com
LA PARASHÁ JASÍDICA

Sobre esta edición

Esta edición contiene el texto hebreo y la traducción al español.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

Nuestra traducción al español, hecha de nuestra traducción inglesa del hebreo, sin las notas de Kehot: CC BY 4.0.

Esta edición en su conjunto: CC BY-NC 4.0. Puede copiarse, imprimirse y compartirse libremente, citando a Kehot Publication Society y likuteitorah.com; no puede venderse. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

La traducción al español se hizo desde la edición en inglés de likuteitorah.com con ayuda de IA (openai/gpt-6-luna-pro:batch), con el hebreo al lado para cotejar; todavía no la revisó un editor humano. Coteja con el hebreo todo lo importante.

El Rebe pidió que los maamarim de la parashá de la semana, la «Parashá jasídica», se estudien durante esa semana, repartidos en sus siete días (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). Por qué estudiarla y las brajot del Rebe: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

Un proyecto gratuito y sin fines de lucro; aquí no se vende nada. Sin afiliación con Kehot, Sefaria ni la Biblioteca de Lubavitch. © likuteitorah.com

De likuteitorah.com/es/likutei-torah/chukas/9/

DEDICADO EN HONOR DE

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

El padre del Rebe, Reb Leví Itzjak